

— 57½ —

Voor kostenbeheersers moet ons systeem van sociale voorzieningen een nachtmerrie zijn. Het lijkt een niet te stuiten stoomwals, ontworpen op grond van nogal lichtzinnige kostencalculaties, chaotisch in zijn besturing en voorzien van talloze verfraaiingen en koppelingen, die er bijna uitsluitend op zijn gericht de massa in een eenparig versnelde beweging te houden. In betrekkelijk korte tijd heeft het gevaarte beslag gelegd op bijna een derde deel van ons nationale inkomen en enkele waaghalzen, die thans zoeken naar de remmen, vinden wisselende delen van de bevolking verontwaardigd tegenover zich. Omdat het mechanisme zo gecompliceerd is, valt ook moeilijk te ontdekken wat de belangrijkste aandrijvingskrachten zijn.

Een van die krachten is zonder twijfel de destijds niet voorziene en uiterst kostbare sluisfunctie die het sociale-verzekeringstelsel vervult bij de omzetting van verborgen in waarneembare werkloosheid. Dit gaat zo geruisloos en wordt blijkbaar zo gemakkelijk sociaal geaccepteerd dat men de vraag kan stellen of het uitzonderlijk hoge werkloosheidspercentage waarheen ons land thans koerst, niet voor een deel hierin zijn oorzaak vindt. In het jongste verleden fungeerde vooral de WAO als een dergelijke sluis, wat een belangrijk deel van de premiestijging van deze verzekering (11,4% in 1978 en vijf jaar later, in 1983, 20,9%) verklaart. Tegenwoordig is dit overgenomen door de VUT-regelingen; de kosten daarvan zijn niet te schatten, maar het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds heeft bij voorbeeld in één jaar tijd zijn vroeger zonnige kijk op de pensioen toekomst erdoor verloren. En het ziet er naar uit dat het precedentenbeleid dat Sociale Zaken en de Gewestelijke Arbeidsbureaus thans voeren t.a.v. de 57½-jarigen, dit alles nog gaat slaan.

Zoals bekend, houdt dit beleid in dat men onder bepaalde voorwaarden bij reorganisatie het accent eenzijdig mag leggen op het ontslag van ouderen, die dan van hun 57½e tot hun 65e jaar hun inkomen op een redelijk peil kunnen houden met een voortgezette werkloosheidsuitkering, aangevuld door hun vroegere werkgever.

Een van die voorwaarden is vrijwilligheid, maar dat zegt niet veel onder de druk van een reorganisatie en van sociale partners die het daarvoor eens zijn geworden. De gepijnigde ondernemingen (Philips, V&D, de havens, Fokker enz.) hebben de berekeningen gauw gemaakt; geen enkel reorganisatieplan heeft een zo gunstige „pay out”. De gemeenschap (bedrijfsverenigingen, pensioenfonds en de overheid) draait op voor de geweldig hoge kosten (7½ jaar uitkering, tekortschietende pensioenpremies e.d.), maar door de ingewikkeldheid van het stelsel zullen deze pas na enige jaren goed aan de oppervlakte komen.

Behalve de hoge kosten is er meer in het geding, waarover nauwelijks wordt gesproken. Natuurlijk bestaat er de illusie dat voor de ouderen jongeren in de plaats zullen komen. Enkele sommetjes zijn daarop gericht, maar het Ministerie van Sociale Zaken houdt daar blijkbaar niet zo van. Het is overigens een dubieuze kwestie; het zou ook wel eens kunnen zijn dat het comfortabele arrangemente de werkgevers verleidt tot een uitstoting van werknemers waarvoor men zich anders wat zou generen. Maar zelfs al leidt het tot vervanging van ouderen door jongeren, dan nog rijzen vele vragen. Mag men bij voorbeeld, om in Bijbelse termen te spreken, de duivel (ernstige jeugdwerkloosheid) uitdrijven met Beëlzebub (discriminatie van ouderen)?

„Fools rush in where angels fear to tread”. Niet dat er daar engelen zijn, maar zowel in Frankrijk als in Duitsland is dit soort beleid uitvoerig overwogen en niet voortgezet, dan wel niet toegepast. Frankrijk heeft het enige jaren gedaan, op goede demografische gronden. De geboortegolf van vlak na de eerste wereldoorlog leidde daar omstreeks 1980 tot een verhoudingsgewijs groot aantal rond 60-jarigen in het produktieproces. Door hen te verlokken met gunstige uitkeringen, hoopte men flink ruimte te maken voor de in dat land nogal roerige jeugd. Het eerste is gelukt, het tweede maar in beperkte mate en mede op grond van de hoge kosten is men met deze met Nederland te vergelijken regeling gestopt. Er is nog wel iets van overgebleven, namelijk het z.g. solidariteitscontract (een

soort APO, die behalve een verplichte vervanging van ouderen door jongeren ook een arbeidstijdverkorting regelt), maar dit oefent weinig aantrekkingskracht uit. In Duitsland heeft men een soortgelijk plan zorgvuldig overwogen en op grond van de prohibitieve kosten verworpen.

Wij Nederlanders maken veel misbaar over kleinigheden, maar over dit soort sociaal en qua kosten uiterst moeilijk beleid wordt nauwelijks gesproken. We stappen erin zonder goede schattingen, zonder het afwegen van voor en tegen en zonder voldoende inzicht in de effecten, alsof het verleden ons niets heeft geleerd. We bouwen het op van geval tot geval, zonder veel angst voor precedenten, en vinden het blijkbaar zo gemakkelijk dat een scheidende minister van Sociale Zaken er op zijn laatste dag een uitspraak over kan doen en een komende op zijn eerste dag. Totdat we plotseling wakker zullen worden om te constateren dat de stoomwals blijkbaar weer verder is gerold. Met bovendien de nare gedachte in het achterhoofd dat ons fraaie sociale stelsel wellicht niet alleen de werkloosheid opvangt, maar mogelijk ook verergert.